

קשיי כתיבה

✠ בעולמו המופלא של הבורא יתברך שמו, ישנם מספר דרכים ליצור תקשורת ולהעברת מסרים. בראש ובראשונה - הדיבור, האופציה הכי זמינה והכי פשוטה ליצור תקשורת עם הזולת ולהעביר מסרים. בנוסף לכך, יש כמובן את שפת הרמזים, שזוהי גם דרך ליצור תקשורת. אך אין ספק שאחד מהדרכים המרכזיות ליצירת תקשורת ולהעברת אינפורמציה לזולת - הינה הכתיבה. ובהתאם לכך, בהחלט ניתן להתייחס לאדם המנוע מכתובה, ברמה ההשקפתית והעקרונית, כאל סוג נוסף של "אילם", שכן יש את האילם המנוע מדיבור, ויש את ה"אילם" המנוע מכתובה. ובל יחשוב הקורא הנכבד שבשורות אלו אנו דנים על ה"גידם" קטוע היד חלילה. לא ולא, כי אם על אותם אחוזים של ילדי ונערי חמד המתקשים בכתיבה, וכפי שתיכף נפרט. הבה וננסה יחדיו ל"היכנס לנעליו" של הילד והנער המתקשה בכתיבה או כפי שנגדיר "חסום הכתיבה". נתאר לעצמנו שמתקיים בחינה תקופתית גדולה בת"ת או בישיבה, והתלמיד דן - לשם המחשה בער'ל נכנהו, השקיע מאמצים מרובים לשנן היטיב את החומר בכל עת מצוא בהשכמת שחרית כבצללי ערב, ובימי שישי כבליווי שבתא מלכתא, וסוף סוף הגיע העת המיוחל, ובערל דן מתחיל את הבחינה, דווקא החומר מוכר לו היטיב היטיב, והוא יכול להישבע כמעט שלוֹ היה נבחן בעל פה, הוא היה מקבל לא פחות מ-100%, אך מה לעשות כאשר צריך לאחוז עיפרון בידו ולשרבט את התשובות על נייר זה כבר סיפור אחר. האנרגיה הנדרשת מבערל דן, לבצע פעולה כה פשוטה (האומנם פשוטה?!), היא פי עשרה מכל תלמיד אחר בגילו, והאיטיות פי ארבעה. ובל נחשוב, שאחר כל היגיעה, הגענו לתוצאות מדהימות, כלל וכלל לא. התסכול רק גובר, כאשר הכתב אינו קריא כלל וכלל, האותיות ענקיות מעט יותר מאותיות "קידוש לבנה", אין פרופורציה, אין יחס, ואי אפשר בכלל להבין מה רצה הכותב להביע בכתב חרטומיו, כולל הוא עצמו שלא נותר לו כי אם לנחש בלבד ותו לא. התסכול והזעם כובש את כל כולו, ולאט לאט חודרת הרגשת הייאוש וההשלמה וקונת שביטה בלבו, ולא מתקררת דעתו עד ש"נשבע" לעצמו שלבחינה הבאה הוא לא יתכונן ולא "ישתגע" כדי לנחול כשלון כה צורב וכה מבטיח. וכל זה רק בזווית ראייה לימודית. שלא לדבר על חיי החברה והיום יום, למשל: בערל דן רוצה לכתוב מודעת "השבת אבידה" ולתלות בלוח מודעות, או שמא ואולי לתלות על המקרר פתק לאימו, שהשאירו הודעה דחופה ממשרד פלוני ואלמוני, וכן כל כהאי גוונא. (ואמנם, יתכן אכן שבערל אינו יכול להעביר פתקים בשיעור לחבריו, אך ברור שהשלילי גובר על החיובי.) בכל המצבים הללו בערל שלנו חסום ומנוע מלבצע פעולה פשוטה ומתבקשת.

✠ אחר שדנו בצדדי בעיית הכתיבה, הבה ונראה מה זה בכלל "בעיית הכתיבה" עליה דנים אנו? ובכן, אפשר לסווג זאת לשלשה קטגוריות: (א) כתב גראפי יפה וקריא, אך מלא בשגיאות כתיב (נדיר). (ב) אין שגיאות כתיב, אך הצורה הגראפית מזעזעת. (ג) צורה גראפית

קשיי כתיבה

מחרידה, ובתוספת "ערך מוסף" של שגיאות כתיב "גאונות". וזה רוב המתקשים! ונפרט: בראש ובראשונה, האותיות הן ענקיות לעיתים פי שלשה מהגודל הסטנדרטי!! (ומה שמדהים בכל הסיפור – שגם בנערים בוגרים אנו מוצאים כזה סגנון כתיבה, שמבייש ילדים בגיל הרך!) שורות יורדות כמו המגלשה בגן העירוני, ריווח בתוך המילה בין האותיות, וכאילו כדי לתת "פיצוי" (משהו כמו העיקרון של "תשובת המשקל") אין כלל רווחים בין מילה למילה. ובשגיאות כתיב: ראשית, החלפת אותיות הדומות בצליל כגון: א/ה/ע/ ח/כ ט/ת ב/ו. השמטת אותיות, בפרט אותיות ללא צליל (נח נסתר) כגון: ה"א. אותיות תוכיות במקום אותיות סופיות כגון: מ / נ / כ. חיבור בין שני מילים למילה אחת (לתשומת לב ה"מעיינים": לא דומה לדוגמא דלעיל, שם הכותב יודע שזו שני מילים, וכאן הוא משוכנע שזוהי מילה אחת).

✠ ובכן קוראים נכבדים, רוצים דוגמא מוחשית? בבקשה: לפניכם כתיבה לא תקינה: מחרישלייחולדת או: מחרישלייחולדת. בשני המקרים הללו בהחלט אפשר לפענח את הכתוב אך הכתיבה אינה תקינה בשום פנים ואופן. ועתה נעבור מהקל אל הכבד. ובכן: "המקלה שר מוד יפ ונהימ" (המקלה שרה מאוד יפה ונעים) או: "ארב המר אספד אל אנפתר" (הרב אמר הספד על הנפטר) או: "אתלבשטי בזרזת בגלל התול" (התלבשתי בזריזות בגלל הטיול) או: "אלכטי למקלת לכנוט הטירות" (הלכתי למכולת לקנות אטריות) או: אכשו הני צריח ללחת אבית" (עכשיו אני צריך ללכת הביתה) או: "יום החד נחום אתאצבן אל החיו אכתן, ואיכה אוטו במכל. אכר כח או אתחרת, ואתהחזב מהצמו, ואבטיכ שיוטר זא לו יקר" (יום אחד נחום התעצבן על אחיו הקטן, והכה אותו במקל. אחר כך הוא התחרט, והתאכזב מעצמו, והבטיח שיותר זה לא יקרה. – ואם זה עדיין לא מספק את הקוראים הסקרנים שלנו, קראו בבקשה את הקטע הבא: "ברוש אשנא תוקים בא שופר. בכאג אסוקות ישבים בא סוכא. בחנו קא מדלקים נארות בחנו קיא. בא פסאך וכלים מצות ולו וכלים כמאצ" (בכדי לא להלאות את קוראנו החביבים יתר על המידה, נתרגם: בראש השנה תוקעים בשופר. בחג הסוכות יושבים בסוכה. בחנוכה מדליקים נרות בחנוכייה. בפסח אוכלים מצות ולא אוכלים חמץ).

✠ ובכן, מה עושים? מתייאשים? חלילה וחס! אין שום סיבה להתייאש מפתרון, ואין שום סיבה בעולם שנער המתקשה בכתיבה, לא יוכל לאחר טיפול לגדול בסופו של דבר סופר דגול. אם כן – קוראים נכבדים – הבה ונעמיק מעט בשורש הדברים, מהיכן נובעים הקשיים הללו, ובהתאם לכך נמצא בע"ה פתרון ישיר לבעיה. נפתח בשגיאות כתיב: בעיקרון, הטעויות בשגיאות כתיב, נובעות מבעיה פונולוגית, (פונולוגי – צלילים) התלמיד אינו מודע לכך שהמילה מורכבת ממספר צלילים, ומאלו צלילים היא מורכבת. בנוסף לכך כאשר נשאל אותו בעל פה איך כותבים מילה פלונית – באילו אותיות, הוא יתקשה ולעיתים אף לא יידע. יצוין שבחלק גדול מהמקרים, שגיאות כתיב בא יחד עם קשיי קריאה, אם כי לא בהכרח. נקודה נוספת הראויה לציון בנושא שגיאות כתיב, שתלמידים אלו, כפי שמסתבר לא "מצלמים" תבניות של מילים שלמות במוח, כי אם קוראים בצורה

קשיי כתיבה

הברתית. ומכאן נמשיך ברשותכם קוראים נכבדים לצורה הגראפית: הקשיים יכולים לנבוע ממספר גורמים, בראש ובראשונה מחגורת כתפיים חלשה, (וזה הסיבה שילדים שכותבים לא יפה, גם מתקשים לעיתים בנשיאת משאות כבדים). הפרדת תנועה, ושימוש לא תואם בשני פלגי הגוף. כמובן, אי אפשר שלא להתייחס לאפשרות נוספת שממנה מקור הבעיה: בעיה במיקוד ראייה ואי התאמה בין עין ליד, שזה טיפול שונה (אצל אופטומטריסט התפתחותי). הטיפול בחלק של הצורה הגראפית שייך בעיקרון למרפאה בעיסוק, ובמיוחד בגיל הרך. (אם כי חשוב לציין שנערים בוגרים שאינם יכולים ללכת למרפאה בעיסוק, יכולים בהחלט לברר על מורים בהוראה מתקנת, שהשתלמו גם בנושא זה.) אך החלק של שגיאות כתיב לא שייך עקרונית למרפאה בעיסוק כי אם להוראה מתקנת. ועל כן בשורות הבאות נתמקד בעיקר בפתרונות השונים לבעיה זו. נקדים ונציין שיחסית לבעיה הקודמת של "צורה גראפית" - שעבורה יש פתרון די ברור, וכפי שהוזכר, לעומת זאת לנושא של "שגיאות כתיב" אין שום "פתרון קסם" בשום מקום בעולם ובשום שיטה. ומסיבה פשוטה בתכלית, בשפה העברית הכתובה יש בין חמישים אלף מילים למאה אלף מילים וכפי שהוזכר בהרחבה יתירה בכתבות הקודמות. ממילא, יבין כל בר דעת שאין אפשרות בעולם "לכסות" את כל המילים, וכל שיטות הפתרונות שפיתחו ועוד יפתחו, תמיד יהיה על בסיס של "כללים" כמה שהדבר מתאפשר. אשר על כן תמיד התוצאה הסופית תהיה "צמצום" הבעיה ולא מיגור סופי. אך כיוון שפטור בלא כלום אי אפשר, נציע מעל במה זו כמה וכמה רעיונות שימושים, שבהחלט יכולים להועיל למורים ב"חדרים", מורים פרטיים, ואף להורים. ובכן: בראש ובראשונה נבקש מהתלמיד שיאמר בעל פה איך כותבים מילה פלונית. ואם חלק מהקוראים הנבונים שלנו מרימים גבה, מה קשה פה לאיית מילים פשוטות, אבאר את עצמי: הניסיון מראה, שהתלמידים הללו, כולל גם נערים בוגרים, מהססים מאוד באיות המילים (וגם מילים פשוטות כמו: מזגן, שולחן, מכונת, וכדו'). גם כאן אנו מתפצלים לשני זרמים, קודם יש לנו שמות עצם, שבהם אין שום מכנה משותף וכל מילה היא לעצמה ולא מסייעת במאום לשאר המילים בשפה העברית. אחר כך, יש לנו "פועל" שבהם יש כן איזה שהוא בריח התיכון שישפיע לטובה ממילה על מילה, וכפי שתיכף נפרט בס"ד. בנוסף לכך נעבוד על הנושא הפונולוגי כגון: כיצד מסתיימת מילה פלונית (צליל סוגר) או מתחילה מילה פלונית (צליל פותח), וכן השמטות והחלפות. כיוון נוסף לעבוד עליו זה "שורש": (במטותא, אל תתרגשו מההצפה הדקדוקית, אני שונא דקדוק בדיוק כמוכם) ברגע שהתלמיד מפנים שאותיות השורש הם תמיד זהות, הוא ימעט בטעויות, ונבהיר כוונתנו: למשל במילה: "שמחה" אותיות השורש הם; ש.מ.ח. וההטיות הן רבות, כגון: נשמח, שמחנו, תשמח, תשמחי, שְׂמַח (היא שְׂמִיחָה, תשמחו, שמחו, וכו'. כעת, בשעה שהתלמיד הפנים שאותיות השורש חייבות להיות זהות - הוא לא יבוא לכתוב פעם: שמחתי, ופעם סמחו, כי אם בצורה אחידה. או: "מסוחרר" ו"סכרורת". וכן על זה הדרך. כיוון נוסף לעבוד עליו זה לתת לתלמיד עבודות של השלמה עם אותיות מתחלפות כגון: "האיש ____ ובד בחברת חשמל זה שנתיים" - התלמיד אמור לבדוק האם אות ההשלמה היא באל"ף או בעי"ן. וכן: "השוטר ____ קב אחרי הגנב" או: "האם ____ ספת את הניירות מהרצפה?". אחרון חביב: מבנה והטיות לכל הטיה יש איזה התחלה

קשיי כתיבה

או סיומת קבועה, ונרחיב: גוף ראשון בלשון עבר, תמיד יסתיים ב"תי" כגון: דברתי / בקשתי / נשקתי / צילמתי / הקשבתי / קבלתי / אכלתי / ישנתי / טיפלתי / ברכתי / טיפסתי / התפללתי / למדתי. ולעומת זאת גוף ראשון עתיד יתחיל קבוע באות אל"ף: אדבר / אלך / אפעל / אשתדל / אזדרז / אטפל / אטפס / ארד / אשׁחה / אחלק / אקשיב / אתפלל / אלמד. כאשר התלמיד מפנים כללים אלו - אין צורך לעבור איתו על מאה אלף מילים בשפה הכתובה, אלא פשוט הענקנו לו "ארגז כלים" רחב ויעיל, שייתן לו מענה להרבה התלבטויות, בתנאי שיפנים וישנן את הכללים. וכמובן איך אפשר שלא להזכיר את העצה הפשוטה שכולנו משתמשים בה (כשאף אחד לא רואה, כמובן) לכתוב על פתק שני אופציות או יותר ואז "להריח" מה נראה יותר. אם כי תתפלאו לשמוע, בשלב מסוים, בעיקר בתחילת הטיפול, התלמיד לא "ירגיש" שום נפקא מינא בין שני האפשרויות, ובפרט שלעיתים קרובות ההתלבטות היא בין ארבעה אפשרויות או יותר. הא כיצד? למשל המילה: "שכחתי" אפשר לכתוב: שכחתי / שכחתי / שכחתי. אך בהחלט בהמשך הטיפול, כאשר חשים שהתלמיד התקדם וקיבל "הרגש" בנוגע ל"תבנית" ראוי וחובה להשחיל אופציה זו גם כן.

✠ כמובן, שכמו בכל תחום, גם בנושא של שגיאות כתיב, באם ה"מוֹדְעוֹת" והטיפול יתחילו במסגרת התלמוד תורה ולא במסגרות הפרטיות, התועלת תהיה מרובה. אמנם אי אפשר וגם אין רצון חלילה להאשים את המלמדים והמנהלים הטרודים במלאכת הקודש, אך אין ספק שאם מעט שימת לב, אפשר לפעול גדולות ונצורות (וגם בחלק של חיזוק חגורת הכתפיים). כיום המצב הוא כפי שאנו שומעים מהורים, שה"רביה" מרגיע ואומר: "לא נורא, חצי כיתה כותבים כמו שלוימי שלך". כמובן, שבינתיים כל הורה צריך לדאוג לבנו וכבר ידוע ש"אין ספק מוציא מידי וודאי". וברוח הימים הללו, ב"ה אפשר דרא, והמחשבים נפליטים מבתי יראי האלוקים, ובוודאי מידיהם של תשב"ר ובני הנוער, ואם כן אין ברירה כי אם להתחיל לדעת איך כותבים בדף ועט. אז קדימה לעבודה. בהצלחה! ולסיום: אם הצלחתם למצוא שגיאות כתיב, אל תהססו ותמהרו להתלונן (בכתב תקין וקריא).